

20 ÅR MED PUTIN

**B O R I S
N E M T S O V
V L A D I M I R M I L O V**

**STIG FREDRIKSON ANDERS ÅSLUND
GUNNAR HÖKMARK KATARINA TRACZ**

20 ÅR MED PUTIN

Boris Nemtsov och Vladimir Milov

Gunnar Hökmark

Stig Fredikson

Anders Åslund

Katarina Tracz

© Stiftelsen Fritt Näringsliv/Frivärld och författarna 2020

Utgiven av Frivärld

Sättning och omslag: Henrik Sundbom

Tryck: F4 Print

ISBN: 978-91-7703-221-2

www.frivarld.se

Innehåll

Förord	4
<i>Gunnar Hökmark</i>	
Nemtsov: Tio år	10
<i>Stig Fredrikson</i>	
Vad Nemtsov kunde ha betytt för Ryssland	16
<i>Anders Åslund</i>	
2011 - Optimismens år	21
<i>Katarina Tracz</i>	
Tio år med Putin	25
<i>Boris Nemtsov och Vladimir Milov</i>	

Förord

Gunnar Hökmark

Vladimir Putin, som tillträdde tio år efter Sovjetunionens fall, har under sina 20 år vid makten kommit att bli den mest framgångsrike av de sovjetiska ledarna.

Det är en paradox att den man som formellt tillträdde som Rysslands president den 7 maj 2000, lyckats bättre än sina sovjetiska företrädare. Putin har klarat av att utöva makt över omvärlden och underminera väst, på ett sätt som hans företrädare enbart kunnat drömma om. Det Sovjetunionen som Ryssland gav upp dagarna före nyår 1991 har han, för att tala med Esaias Tegnér, återvunnit inom Rysslands gränser. Samtidigt har han genom energipolitik, desinformationspolitik, cyberkrigföring och korruption fört rysk påverkansförmåga längre in i Europa.

Sovjetunionens sönderfall beskrev han tidigt som en historisk tragedi och rysk militär upprustning under hans tid vid makten, har syftat till att stärka landets förmåga att utöva påverkan gentemot sin omvärld. När det gäller det gamla Sovjetunionens republiker, är det i stort sett bara de baltiska staterna som förblir opåverkade av den nya aggressiva maktutövning som präglar Vladimir Putins ledarskap.

Ukraina är invaderat och utsatt för fortsatt rysk krigföring, samtidigt som Krim är illegalt annekterat. Georgien invaderades 2008 och betydande delar av landets territorium

är fortsatt under rysk kontroll. Armenien tvingas lyssna till Moskva med mer än 5000 ryska soldater i landet¹. I Moldavien lyckas rysk korruptionspolitik i kombination med rysk trupp i Transnistrien, hålla ett grepp om landet som förhindrar dess utveckling. Belarus står inför ett ständigt överhängande hot att formellt falla under en federativ rysk överhöghet. Azerbajdzjan värnar sin egen diktators självständighet men med växande beroende av ryska vapen. I Syrien agerar ryska förband i ett brutalt och grymt inbördeskrig mot landets befolkning, samtidigt som Turkiet tvingas in i ett beroende till Moskva genom vapenleveranser.

Rysk desinformationspolitik och korruption har på olika sätt påverkat Brexitkampanjen i Storbritannien, de extrema partiernas framväxt inom Europeiska unionen, katalansk separatism och varje annan typ av motsättning som ur ryskt perspektiv kan bidra till ett splittrat Europa. I Italien talar ledande politiker om Putin som ett föredöme. I Tyskland ser AfD Putins regim som en spännande samhällsmodell. I Frankrike har Le Pen fått sin partifinansiering från en rysk bank med svaga återbetalningskrav. I USA har rysk påverkanspolitik bidragit till ett delat land som ingen tidigare sovjetisk ledare kunnat drömma om att uppnå. I Ungern, Tjeckien, Slovakien och Malta liksom på Cypern finns ryska affärsintressen nära lierade med Putin och med nationella politiker.

Ryssland står i dag starkare militärt än under mycket lång tid och i förhållande till Europa. Samtidigt som Ryssland har blivit starkare genom militär upprustning och genom hybridkrig, har Ryssland blivit ett allt fattigare land. Ekonomisk

tillväxt och företagande har avtagit, i takt med att Putin har ersatt demokrati och marknadsekonomi med plutokratins maktutövning och strukturer. Till skillnad från Kina som blir en allt mer framträdande ekonomisk makt, har Ryssland under Putin blivit en allt mer marginell. Den krympande ekonomin kompenseras genom att i stor omfattning demonstrera och använda det våldskapital som den militära upprustningen gett.

Politiska motståndare har fängslats, mördats eller bara försvunnit. Grov brottslighet har kommit att växa fram i skuggan av den politiska makten, som den rättsvidriga processen mot Sergej Magnitskij efter att han avslöjat ryska myndighetschefers avancerade bedrägerier. Ett avslöjande som ledde till att han misshandlades till döds i ett ryskt fängelse.

Journalister som varit obekväma för den korrumperade makten har mördats genom mer eller mindre regelrätta avrättningar, som den undersökande journalisten Anna Politkovskaja. För fem år sedan avrättades oppositionsledaren Boris Nemtsov, en bit utanför Kreml, under former som gör det svårt att se annat än att ledande beslutsfattare var en del i komplotten. På motsvarande sätt har ryssar som gjort sig misshagliga och flytt landet, drabbats av mord och mordförsök på utländsk mark.

Putin har tagit med sig det han lärde sig under tiden i KGB och förenat det med en omfattande egen förmögenhet och kontroll över hela det ryska samhället. I hans strävan att värna sin egen makt blir varje rättsstat ett hot, varje steg mot demokrati en alternativ verklighet som han räds och öppen debatt oacceptabel.

De första åren som vald president följdes av en andra period, som grundlagen föreskrev var den sista. Efter den manipulerade han systemet genom att gå ner till att vara premiärminister och låta premiärministern tjänstgöra som president, för att därefter återinträda som president. Nu har 20 år av ökad personlig makt gått. Ryssland har inte bara förlorat hoppet om en demokratisk nära framtid, utan också sina möjligheter att vara en del av och en partner i en global ekonomi präglad av fri handel och ekonomisk tillväxt. Putin har valt den personliga makten framför Rysslands möjligheter.

Han har gjort det på ett sätt som i praktiken gör det omöjligt för honom att lämna sina politiska poster utan att drabbas av konsekvenserna av den korruption, maktutövning och berikning av sig själv som han ägnat sig åt. Han gav en gång sin företrädare Boris Jeltsin en presidentgaranti att aldrig utsättas för åtal. Motsvarande lösning kommer bli svår för Putin att få.

Därför är varje opposition inom Ryssland eller utanför landet, ett hot mot hans egen personliga framtid. Därför blir rädslan allt mer framträdande. Det är rädslan som gör att demonstrationer förbjuds, oppositionella fångslas och hotas, motståndare mördas och journalister avrättas.

Efter 20 år vid makten kommer Putin sträva efter ytterligare 20 år. Det kan han göra genom att ändra konstitutionen, vilket är en process han startat, eller genom en lång rad andra lösningar som står i strid med grundlagen men som aldrig har varit ett problem för honom tidigare.

Efter 20 år vid makten är Putin skadeskjuten genom förlorad legitimitet, allt fler ovänner och en allt mer växande misstro.

Ryssland har i praktiken förlorat Ukraina som vänskaplig granne. Genom agerandet i Syrien, både det politiska och det militära, har han förlorat förtroende hos världssamfundet. Genom invasionen av Ukraina har han visat världen att han inte respekterar internationella avtal och därför inte är att lita på.

Ryssland har potentiellt många vänner men Putin har få. Man kan finna dem bland andra despoter, som i honom ser en ledare eller föredöme men mer än så är det inte. En fortsatt ekonomisk nedgång i Ryssland kommer att underminera hans makt allt mer och han kommer att känna det allt mer. Risken för att det leder till ökad repression, något som vi redan har sett prov på, och växande aggressivitet och hotfullhet mot omvärlden, som vi också redan har sett ske, är betydande.

Det är därför viktigt att uppmärksamma Putins 20 år vid makten. De har inte gynnat Ryssland och dess folk men heller inte Europa och dess stabilitet. Det finns inget som säger att de kommande åren kommer att följa en annan bana. Det är därför viktigt att dels klargöra att Rysslands utveckling kunde ha varit en annan, att ett Ryssland under Putins fortsatta ledning är ett hot mot rättsstater, demokratier och grannar och att de som främst drabbas är Rysslands folk.

Det är syftet med denna skrift. Här finns en text av Boris Nemtsov och Vladimir Milov skriven tio år efter Putins maktinträde och fem år innan Nemtsov mördades. Här finns en text av Rysslandskännaren och Boris Nemtsovs gode vän Anders Åslund, skriven på årsdagen av hans mord. Här finns en betraktelse av Putins maktutövning och hur den

påverkat både Ryssland och världen negativt, skriven av den erfarne och kunnige Stig Fredrikson som under många år bevakat utvecklingen av Ryssland. Här finns en text skriven av Katarina Tracz chef för Frivärld som handlar om skillnaden i debatten om och inställningen till Ryssland nu jämfört med när Nemtsovs och Milovs text kom ut för första gången.

Frivärld vill med denna skrift sätta fokus på den logik som styr ett land som är av avgörande betydelse för svensk säkerhet även under de kommande åren. Kan vi till skillnad från de gångna decennierna förstå den är det av värde för både försvars- och säkerhetspolitik.

Nemtsov: Tio år

Stig Fredrikson

Tio år med Putin 2011 blev tio år till. Och kanske blir det ytterligare tio år. ”Efter Putin kommer Putin”, som någon skrev efter att den ryske presidenten i januari föreslog författningsändringar som ska göra det möjligt för honom att sitta kvar vid makten när hans mandatperiod har gått ut 2024.

Den bild av det korrupta och auktoritära Ryssland som Boris Nemtsov och hans medförfattare Vladimir Milov tecknade redan 2011 har sedan dess enbart förstärkts. Särskilt efter att Putin kom tillbaka som president 2012 har förtrycket i landet tilltagit.

Under sina första år som president 2000-2008 såg Putin till att ta kontroll över parlamentet, näringslivet och de viktigaste massmedierna.

Sedan dumavalet 2003 har inga riktiga oppositionspartier varit företrädade i parlamentet. De fyra partier som idag har mandat, med Putins maktparti Enade Ryssland i spetsen, fungerar inte som en opposition, utan parlamentet klubbar lydigt igenom de lagförslag som kommer från Kreml.

Putin har också målmedvetet ökat den statliga kontrollen över näringslivet i Ryssland. Om staten under första hälften av 2 000-talet ägde eller kontrollerade 35 procent av Rysslands BNP, är den siffran idag mellan 70 och 75 procent.

Ryssland under Putin är ingen riktig marknadsekonomi, utan en statskapitalism.

Tidigt insåg Putin att det gällde att ta kontroll över framför allt de tre nationella tevekanalerna i Ryssland. Under Jeltsins tid kunde bland annat den privata tevekanalen NTV sända oerhört avslöjande inslag om ryska övergrepp mot civilbefolkningen i Tjetjenien. Under Putin är rysk teve statskontrollerad och censurerad och hjärntvättar tittarna dagligen med patriotisk, västfientlig och Putinglorifierande propaganda.

Men från 2012 tilltog trycket framför allt på civilsamhället i Ryssland. Lagen om ”utländska agenter” innebär att frivilligorganisationer som mottar bidrag från samarbetspartner i väst måste registrera sig hos justitieministeriet som ”utländska agenter”, alltså spioner i alla ryssars ögon. Det har tvingat många oberoende organisationer att stänga. En lag om ”icke-önskvärda organisationer” i Ryssland riktar sig mot västliga organisationer som främjar demokratiutveckling och kultursamarbete. Flera av dem har tvingats lämna landet.

Som president har Vladimir Putin mer och mer försökt isolera Ryssland från väst. Han föraktar och dömer ut våra västliga liberala demokratier och vill uppfostra det ryska folket i en ideologi som präglas av traditionella konservativa och nationalistiska värderingar. Mot västs ”dekadenta livsstil” ställer han gammaldags rysk familjetradition som ett ideal. En uppmärksam lag förbjuder propaganda till minderåriga om ”icke-traditionella sexuella relationer” och har kritiserats hårt för att diskriminera homosexuella. En annan lag för ett par år sedan avkriminaliserade våld i hemmet, om inte

våldet var så grovt att en slagen kvinna måste uppsöka vård. Omsorg om den traditionella familjen ansågs ligga bakom den lagen. Bland alla de förslag som har cirkulerat inför de författningsändringar som det ska folkomröstas om senare i vår, finns ett om att författningen ska definiera äktenskapet som ett förbund mellan man och kvinna.

Mot den politiska oppositionen har Putinregimen de senaste åren reagerat allt mer skoningslöst. Myndigheternas utbredda fusk i parlamentsvalet 2011 och presidentvalet 2012 utlöste omfattande protester i flera månader i Moskva, S:t Petersburg och andra städer. Maktens svar blev mycket brutala insatser av kravallpolis. Många, särskilt unga deltagare, greps och dömdes senare till långa fängelsestraff. Förra sommarens protester mot att oppositionens kandidater inte fick ställa upp i lokalvalen slogs ned med samma övervåld, trots att många demonstranter var skolungdomar.

Sedan Nemtsov och Milov skrev sin skrift 2011 har Ryssland under Putin också genomfört en mycket omfattande militär upprustning. Putin drömmer om att ge Ryssland tillbaka ställningen som stormakt i världen och att stärka Rysslands makt och inflytande inte bara över länder i närområdet som Georgien och Ukraina, utan också på en större världsarena, och inte minst i Mellanöstern. Putin har gett Ryssland militära muskler igen. Den utvecklingen demonstreras genom ökad spänning i Östersjöområdet, men också genom det massiva stödet åt president al-Assad i Syrien. De ryska flygbombningarna där tar ingen hänsyn till hur många kvinnor och barn som dödas i kriget, utan är till för att visa att det inte kan bli någon fred utan Rysslands medverkan. I tom-

rummet efter USA:s reträtt stärker Ryssland sitt inflytande på olika håll i Mellersta Östern.

I Putins Ryssland är det säkerhetstjänsterna och kravallpolisen som härskar. Putin är själv gammal KGB-man, och som president har han aldrig sviktat i sin lojalitet med de ryska säkerhetsstrukturerna. Det är på "kraftministerierna", alltså alla ministerier och myndigheter med folk i uniform, som han bygger sin makt. Att säkerhetstjänst och polis ges mer eller mindre fritt spelrum har skapat en anda av straffrihet i Ryssland som leder till att den som till exempel vill göra sig av med en konkurrent eller politisk motståndare löper liten risk att åka fast. "I Ryssland gäller lagarna bara för dem som inte har makt att sätta sig över dem", skrev den undersökande journalisten Oleg Kasjin för några år sedan. Någon seriös utredning av mordet på Boris Nemtsov den 27 februari 2015 har ännu inte genomförts. Den som beställde mordet går fortfarande fri.

"Ryssland utan Putin", ropade demonstranterna 2011-2012. "Utan Putin inget Ryssland", svarade då en av hans närmaste medarbetare. Putins ambition är att hans styre ska bestå, med hjälp av förtryck och kontroll, även efter den dag då han till sist avgår. Om det blir så, vet ingen. Ändå tänker jag ofta hur mycket friare, fredligare och rättvisare ett Ryssland utan Putin skulle vara. Ryssland under Putin har blivit världens mest ojämlika land, sett till fördelningen av välståndet. Det är en liten elit runt Putin som sitter på rikedomarna och som är genomkorrumpad.

Boris Nemtsov drömde om ett mer demokratiskt, reformerat och välmående Ryssland. Den drömmen kommer inte

att förverkligas så länge Putin sitter kvar. En gång när jag intervjuade Boris Nemtsov i Moskva 2009 pratade vi om hur länge Putin tänkte behålla makten. Nemtsov tog då till en liknelse med Moses.

Efter 40 år i öknen förde Moses det judiska folket tillbaka till det förlovade landet, sa Boris Nemtsov. Och på samma sätt vill Putin föra ryssarna in i det förlovade landet. Därför tänker han sitta kvar åtminstone tills det har gått 40 år sedan Gorbatjov kom till makten och inledde perestrojkan, sa han.

Gorbatjov kom till makten 1985. 40 år efter det är vi framme vid 2025. I mars 2025 ska Putins efterträdare enligt nuvarande lagstiftning ta över eftersom Putin inte kan omväljas när hans nuvarande presidentperiod går ut 2024. Idag vet vi att allt tyder på att Vladimir Putin tänker låta en folkomröstning om en ny författning göra det möjligt för honom att sitta kvar ännu längre. Men in i det förlovade landet kommer han inte att föra ryssarna.

Ibland kan jag inte låta bli att tänka på hur Rysslands, och hela omvärldens, utveckling skulle ha blivit om inte Boris Jeltsin hade avskedat hela den regering där Nemtsov var vice premiärminister, efter den ryska ekonomiska kollapsen i augusti 1998.

Jeltsin såg länge den unge energiske reformatorn från Nizjnij Novgorod Boris Nemtsov som sin kronprins och tänkbare efterträdare. Men efter finanskrisen 1998 tvingades Jeltsin offra Nemtsov, liksom flera andra reformmän. Och till slut, på hösten 1999, blev det i stället KGB-mannen Vladimir Putin som Jeltsins blickar föll på.

Kontrafaktisk historieskrivning är oftast meningslös. Men ändå är det väl tillåtet att fortfarande sakna Boris Nemtsov och att tänka på vad han skulle ha kunnat uträtta för ett bättre Ryssland, om han hade fått fortsätta.

Vad Nemtsov kunde ha betytt för Ryssland

Anders Åslund

Boris Nemtsov var en fantastisk människa omtyckt av nästan alla, en man som kunde göra nästan vad som helst. Han var storvuxen, karismatisk, såg bra ut och kunde slänga käft med vem som helst med underbar humor. Kvinnorna älskade honom. Jag träffade honom första gången i Davos i januari 1992 och vi höll god kontakt och träffades ett par gånger om året vanligen i Visby, Washington, Moskva och Tallinn. Sista gången var i oktober 2014 på Carl Bildts östeuropeiska seminarium i Visby, dit han alltid åkte.

Nemtsov började som ung doktor i kärnfysik i den tidigare stängda staden Nizjnij Novgorod, och som kärnfysiker fick Tjernobylnkatastrofen 1986 honom att engagera sig som liberal politiker. I Rysslands första delvis demokratiska parlamentsval 1990 blev han vald till parlamentet och allierade sig med den liberale ledaren Boris Jeltsin. I november 1991 utnämnde Jeltsin Nemtsov till landshövding i Nizjnij Novgorod. Hans region blev Rysslands främsta reformlaboratorium. Nemtsov ansåg att Ryssland skulle ansluta sig till EU, och i början på 1990-talet ansåg en tredjedel av ryssarna det.

Under många år sågs Nemtsov som Rysslands mest uppenbara stigande liberala stjärna och en av President Boris Jeltsins favoriter. I mars 1997 lyckades Jeltsin slutligen övertyga den

då 37-åriga Nemtsov att bli förste vice premiärminister med särskilt ansvar för energisektorn. Med stor entusiasm satte han i gång med liberala reformer och han koncentrerade sig på det statliga gasmonopolet Gazprom, den sannolikt mest korrupta delen av den ryska ekonomin.

Under 1997 talade Jeltsin upprepade gånger om Nemtsov som sin kronprins. Särskilt pikant blev det under Jeltsins livliga statsbesök i Sverige i december 1997. Jeltsin blev djupt imponerad av kronprinsessan Victoria och tyckte att hon vore ett lämpligt parti för Nemtsov. Jeltsin föreslog i oblyga tongångar att Nemtsov skulle fria till henne, men Nemtsov fann sig tvungen att påminna Jeltsin om att han var gift. Jeltsin tyckte att det var synd att missa en sådan chans, vilket var en av Nemtsovs favorithistorier.

Som reformatör stötte Nemtsov dock på överväldigande problem. Hans nemesis Gazprom beskyddades av hans chef, premiärminister Viktor Tjernomyrdin. Efter att de tampats ett år avskedade Jeltsin Tjernomyrdin, men Nemtsov hade olyckan att stanna kvar som vice premiärminister under Rysslands finansiella krasch i augusti 1998, vilken ledde till att Nemtsov och andra liberala ministrar fick gå. Till skillnad från många andra reformatörer avgick Nemtsov med sitt goda rykte som en hederlig liberal och ärlig reformatör intakt.

I parlamentsvalen 1999 valdes Nemtsov till duman och han utsågs till vice talman. Under de närmaste åren var han en av ledarna av ett liberalt högerparti. Politiskt var han i en svår situation. Hans partikollegor uppskattade den nyblivne president Vladimir Putins marknadsekonomiska reformer,

medan Nemtsov reagerade hårt mot Putins försök att inskränka demokratiska fri- och rättigheter. I de föga fria parlamentsvalen 2003 kom Nemtsovs parti inte längre in i Duman. Nemtsov berättade en gång för mig med ett skratt att hans judiska mor, som alltjämt lever, orade sig för honom. ”Varför bryr du dig om politik, Borja? Lämna den åt rysarna!”

Medan flertalet av Nemtsovs partivänner sökte anpassa sig till Putins allt mer auktoritära regim, stod Nemtsov fast vid sina liberala och demokratiska åsikter och han var beredd att slåss för dem. Från att ha varit parlamentariker blev han en gatudemonstrant, som organiserade alla stora liberala demonstrationer i Moskva fram till hans död. Han arresterades otaliga gånger men släpptes alltid efter något dygn. Putins media försökte göra honom till en icke-person så han kunde bara operera på nätet.

Efter att en affärsman som anställde Nemtsov som PR-direktör fick sitt företag konfiskerat av den allt mer öppet kriminelle Putin och tvingades i landsflykt, led Nemtsov i praktiken av yrkesförbud. Det bekymrade honom dock föga. Han kände alla i etablissemanget och kunde lätt försörja sig som PR-konsult. Han levde ett glatt liv. Som ordförande i Rysslands förening för vindsurfare kände han sig nödgad att åka till Karibien en gång om året, varvid han passerade Washington och ofta vittnade i den amerikanska kongressen.

Vid sidan om sin politiska verksamhet började Nemtsov utreda korruptionen i den ryska statsledningen. Hans första stora arbete tillsammans med Vladimir Milov kartlagde korruptionen i Gazprom. Det publicerades 2008. De

dokumenterade hur Putin och fyra av hans vänner från St. Petersburg hade förskingrat 60 miljarder dollar under fyra år. Gazproms aktievärde kollapsade till en femtedel och har aldrig återhämtat sig. Nemtsov fortsatte att kartlägga Putins personliga korruption samt den oerhörda korruptionen inför de olympiska vinterspelen i Nemtsovs födelsestad Sotji, där han dokumenterade att åtminstone 25 miljarder dollar hade förskingrats. Putin fann sig nödgad att sparka projektchefen, som flydde till Miami, men män som stod närmare Putin fortsatte röveriet. Nemtsovs publikationer spreds till miljoner på nätet.

Nemtsov ställde upp i alla val där han tilläts, och blev faktiskt vald till regionstyrelsen i Jaroslavl mot slutet av sitt liv, vilket han ägnade sig åt med liv och lust. Oblyg som han var lobade han för Magnitskijakten i den amerikanska kongressen. Hans särskilde vän var senatoren John McCain, men även den demokratiska senatoren Ben Cardin. I december 2012 antog Kongressen Magnitskijlagen. Putin var ursinnig att hans hejdukar skulle sanktioneras. Likaså stödde Nemtsov Ukrainas demokratiska omvandlingar både 2004 och 2014, och han stödde Västs sanktioner mot Putins affärsvänner, som han hade kartlagt.

Idag framstår det inte som konstigt att Nemtsov mördades. Han sköts utanför Kremles murar vid midnatt den 27 februari 2015. Utan överdrift kan man säga att han var Rysslands sista fria människa. Han var allt vad en utmärkt västlig politiker är – omtyckt av alla, humoristisk, värtalig, folklig och samtidigt intelligent. Han visste vad som var rätt och fel och ingen censur kunde stoppa honom.

Jag frågade honom regelbundet om han inte var rädd. När vi träffades sista gången i oktober 2014 oroade han sig för att regimen skulle döma honom till några år i fängelse och i ryska fängelser dör många. Däremot var han inte rädd för våldsdåd. Han försäkrade mig att han alltid följdes av två FSB-agenter, vilket han såg inte bara som ett hot utan också som en viss säkerhet. Stanfordhistorikern John Dunlop har skrivit en bok om de olika versionerna av hur Nemtsov mördades och kommit till slutsatsen att det var Putin som beordrade mordet. Han följdes som alltid av två FSB-agenter, men de beskyddade honom inte. Idag har Nemtsovs vän Alexej Navalnyj tagit över såväl hans politiska gärning som hans kartläggning av korruption på högsta nivå. Men de flesta av Nemtsovs liberala vänner har emigrerat.

Mordet på Nemtsov visar i all tydlighet att Ryssland hade ett liberalt och demokratiskt alternativ. Det fortlever i kretsen kring Navalnyj, men Putin och hans auktoritära kleptokrati har tagit över i stället. Det var aldrig givet att Putin skulle bli president. Tvärt om var det Jeltsins familj och inte han själv som utsåg Putin. Till skillnad från Nemtsov hade han aldrig blivit vald till någonting. Ryssland kan bli fritt igen.

2011 - Optimismens år

Katarina Tracz

År 2011 såg framtiden ljus ut. Barack Obama hade knappt innehavt det amerikanska presidentämbetet i två år. Förväntningarna på honom var fortfarande skyhöga – än hade mottagaren av Nobels fredspris gjort få besvikna. Den arabiska våren svepte med kraft över Mellanöstern och Nordafrika – än hade inte det förtryck och de blodiga konflikter som följde efter demokratirevolterna blivit vidare uppmärksammade. Terrorgruppen Islamiska Staten var en okänd, marginaliserad sekt. Än betraktades sociala medier som nyckeln till global demokratisering, inte som en potentiell grogrund för filterbubblor och desinformation. Facebook var synonymt med frihet. Populister bemöttes med hånskratt snarare än med argument. 2011 var optimismens år.

I egenskap av nystartad utrikespolitisk tankesmedja föll det på Frivärld att betrakta samtidens skeenden med lite mer skepsis. Historien visar att utvecklingen sällan pekar linjärt uppåt. Trots att mycket under det tidiga 2010-talet gick åt rätt håll fanns det en hel del orosmoln på himlen. En liten verksamhet får dock välja sina strider: Frivärld kom inledningsvis att fokusera på utvecklingen i Ryssland.

Ett av verksamhetens första projekt blev att översätta och i en kortad version ge ut skriften ”Tio år med Putin”, författad av de ryska demokratikämparna Boris Nemtsov och

Vladimir Milov, som hade fått en stor spridning i Ryssland. I förordet till skriften skrev Frivärlds grundare Mats Johansson:

”Det finns flera skäl att ge ut denna debattskrift på svenska. Dels är innehållet uppseendeväckande i sig, dels rör förhållandena ett mäktigt land nära oss, vars förfall rymmer betydande risk för spridningseffekter i närområdet. Det är av värde för en utrikespolitiskt intresserad men icke-rykspråkig publik att kunna ta del av denna närhistoria.”

Snart ett decennium senare kan det tyckas självklart, men 2011 fanns ett behov av att uppmärksamma att Ryssland rörde sig i helt fel riktning. Landet betraktades då fortfarande med en, om än avmattad, hoppfullhet. Trots de växande och allt grövre inskränkningarna i demokratin, trots flagranta övergrepp och krigshandlingar mot länder i Rysslands när-område och trots Putins gangstermanér och rekordkorrup-tion hade många svårt att ta till sig utvecklingen i öst. Så såg det också ut i världspolitiken.

I mars 2009, vid ett möte mellan USA:s och Rysslands utrikesministrar, gav Hillary Clinton sin ryske kollega Sergej Lavrov en röd nollställnings-knapp (reset button). Knappen var tänkt som en symbolisk gest syftandes till att länderna skulle lägga gamla oenigheter bakom sig och omstarta relationen. Två år tidigare, 2007, hade Ryssland genomfört en massiv cyberattack mot ett USA-allierat land, Estland, och mindre än ett år tidigare hade Ryssland invaderat Georgien. Inställningen till Ryssland dominerade till stor del Barack Obamas ämbetsperiod. 2012, då presidenten kampanjade för omval, gav han sin syn på saken i en debatt mot den

republikanske motkandidaten Mitt Romney. Med anledning av att den senare hade benämnt Ryssland som det största geopolitiska hotet mot USA sa Obama: *”1980-talet ringer och vill ha tillbaka sin utrikespolitik, för kalla kriget har varit över i tjugo års tid”*.²

Det var mot bakgrund av detta politiska landskap som Frivärld publicerade ”Tio år med Putin”. I efterhand är det svårt att tänka sig ett mer effektivt sätt att skapa uppmärksamhet kring utvecklingen i Ryssland än att göra som vi då gjorde och bjuda in Boris Nemtsov till Stockholm.

Mot slutet av 2011 tackade Nemtsov, trots sitt fullspäckade schema under pågående dumavalrörelse i Ryssland, ja till att komma och tala hos en liten nystartad tankesmedja i Stockholm. Hans förmåga att på ett fångslande vis nå fram med sitt budskap har beskrivits i tidigare avsnitt i denna skrift. Besöket blev en framgång. Under det sena 2011 uppmärksammades utvecklingen i Ryssland brett i svenska medier och Frivärld blev en central plattform för diskussion om Rysslands utveckling och säkerhetspolitik.

Kort efter sin hemkomst från Stockholm arresterades Nemtsov. Det var ingen fara utan hörde till vanligheterna, förklarade hans sekreterare när jag ringde för att höra hur det stod till med Frivärldförfattaren. Tre år senare var han död, avrättad på en bro utanför Kreml.

I ”Tio år med Putin” gav de ryska demokratikämparna en rak och på intet vis förskönande skildring av hur deras hemland påverkats av Putin-eran. De sammanfattar på följande vis:

---

² CNN, 22 oktober 2012

”Svaret på frågan ”vad betyder putinism?” är tydligt. Det innebär korruption, censur, råvaruberoende, social ojämlikhet och avfolkning av landet. ”Aputinisering” är Rysslands enda väg ur denna återvändsgränd.”

Sedan den svenska publiceringen 2011 har mycket av aningslösheten som tidigare omgav Ryssland försvunnit. Numer är svenska myndigheter tydliga på ett sätt som tidigare var otänkbart. Det är mer eller mindre etablerat att Sverige befinner sig i en gråzon mellan krig och fred där Ryssland pekas ut som den främsta aktören. I omvärlden är det få beslutsfattare som betvivlar vare sig Rysslands intentioner eller förmåga att med vapenmakt och andra medel destabilisera andra länder. Ändå kvarstår behovet av att påminna om hur Putinregimen agerar. Responsen på det ryska agerandet har ofta varit senfärdigt, tafatt och otillräckligt. Medan dessa ord skrivs bistår ryska trupper Assadregimen i Syrien att bomba sjukhus och civilbefolkning. Flyktingströmmarna rör sig mot Europa, där regeringarna i EU:s medlemsländer fasar för ytterligare en flyktingkris och växande populism.

När Nemtsov besökte Frivärld i samband med publiceringen 2011 roade han sig åt hur vi översatt titeln till hans skrift. Från ryska direktöversätts titeln till ”Putin: Resultaten”.

”Bara tio år med Putin? Ni är väldigt optimistiska” skrattade Nemtsov. Snart ett decennium senare visar det sig att han hade rätt. Vladimir Putin verkar kunna se fram emot att vara Rysslands ledare under vad som ser ut att bli en lång tid framöver.

Tio år med Putin

Boris Nemtsov och Vladimir Milov

Översättning: Leif Andersson

I februari 2008 publicerade vi en rapport, *Putin: Resultaten*. Vi ansåg att det då var dags att sammanfatta vad hans styre hade lett till när hans presidentperiod var på väg mot sitt slut. Vi antog att hans efterträdares politik åtminstone på något sätt skulle komma att skilja sig från den han själv hade fört. Putin fortsätter dock att spela en nyckelroll i rysk politik och den kurs som han följde under åtta år har knappast förändrats.

Mycket har hänt sedan 2008. Ryssland har sjunkit ner i en djup ekonomisk kris. Ekonomin krymper i stället för att växa. Ett budgetunderskott har ersatt ett tidigare överskott, miljontals människor har förlorat sina jobb. Priserna har skjutit i höjden, framförallt på offentliga tjänster. Samtidigt har antalet miljardärer fördubblats och sociala och regionala skillnader ökat.

Den officiella propagandan vill få det till att allt fortfarande är bra. Landet har klarat krisen, segrat över terrorism och bekämpat korrruptionen. Vi fortsätter med stormsteg med förnyelse och modernisering, är respekterade runt om i världen. Vi blir rikare, det finns mindre fattigdom, föräldrar fostrar sina barn. Begreppet "Ryssland dör ut" var någonting som hörde det vilda nittioalet till.

Syftet med denna rapport är att berätta sanningen om vad som händer i Ryssland, att skingra myterna om makthavarna och att föra ut verklig information till våra landsmän som under tio år inte har fått ta del av sådan på grund av den glättade och ofta falska information som sprids av regeringskontrollerad teve och tryckta medier.

Till skillnad från vår tidigare rapport, som publicerades i en liten upplaga på 5 000 exemplar och distribuerades i huvudsak via Internet, är denna rapport avsedd för massdistribution och trycks i en miljon exemplar. Rapporten distribueras inte bara i Sankt Petersburg och Moskva, utan över hela landet – från Vladivostok till Kaliningrad.

Korruptionen förtär Ryssland

En av de värsta konsekvenserna av Vladimir Putins styre är att Ryssland nu har sjunkit ner i en mörk avgrund av korruption. Än värre är det faktum att korruptionen bland de högre makthavarna i Ryssland i alla avseenden har legaliserats. Putins gamla vänner – men även sådana som inte hade någon speciell ställning innan han kom till makten - har alla blivit dollarmiljardärer. Det är knappast förvånande att landet börjar kopiera dess ledares modus vivendi.

Vid millennieskiftet låg Ryssland på plats 82 i Transparency Internationals lista över global korruption. 2009 låg Ryssland mycket långt ner i tabellen på plats 146. Våra grannar på denna nivå var Kamerun, Ecuador, Kenya, Sierra Leone, Östtimor, och Zimbabwe. Idag rankas Georgien långt över oss och ligger på plats 61.

Under Putin har situationen gått från dålig till katastrofal. Transparency International uppskattar värdet av ”korrupsionsmarknaden” i Ryssland till 300 miljarder dollar. Det motsvarar en fjärdedel av landets BNP.

Vår plats i den internationella korrupsionslistan bekräftas av ryska offentliga uppgifter. Enligt RosStat ökade antalet brott som registrerats i kategorin ”korrupsion” med 87 procent 2000–2009, från 7 000 till 13 000.

De korrupta bestraffas så gott som aldrig i Ryssland. Endast en fjärdedel av de personer som anklagades för mutbrott under 2008 fick fängelsestraff, medan 65 procent fick villkorliga domar.³

Detta är en tydlig demonstration av hur Rysslands rättssystem fungerar; tjänstemän som tar mutor är praktiskt taget immuna mot allvarliga straff.

Vi har heller aldrig fått svar på de frågor som vi ställde i våra tidigare rapporter ”Putin: Resultaten” och ”Putin och Gazprom”:

Hur kommer det sig att följande bolag inte längre står under Gazproms kontroll: Gazfond (landets största privata pensionsfond), Gazprombank (vår näst största bank), Sogaz (ett stort försäkringsbolag), Gazprom Media (holdingbolag inom medier)?

Varför delades hundratals miljoner dollar av Gazproms årliga vinst från gastransitering och återexport av centralasiatisk gas

---

3 Kommersant 28/1 2009

med EuralTransGas och Rosukrenergo? Vilka är de faktiska ägarna av dessa bolag som fungerar som mellanhänder?

Varför betalade staten 13,7 miljarder dollar för 75 procent av aktierna i Sibneft, när det inte fanns någon som helst anledning för regeringen att förstatliga företaget? Detta väcker ytterligare en fråga: Varför beslöt Gazprom 2009 att betala ytterligare fyra miljarder dollar till italienska ENI för ytterligare 20 procent av Sibnefts aktier, när Gazprom redan ägde tre fjärdedelar av bolaget? Finansieringen av detta köp ledde till höjda priser på naturgas för ryska kunder.

Då, när vi publicerade *Putin: Resultaten*, spreds talet om Putins mäktiga personliga vänner som rykten. Numera återfinns alla dessa personer i en ganska så officiell lista över ryska miljardärer. Enligt tidningen Forbes uppges Gennadi Timchenko vara nummer 36 på listan med en förmögenhet på 1,9 miljarder dollar. Yuri Kovalchuk finns på plats 67 med nästan en miljard dollar i förmögenhet. Bröderna Arkadij och Boris Rotenberg innehar platserna 99 och 100 med en sammanlagd förmögenhet på 1,4 miljarder dollar.⁴

Nepotismen som modell är nu allmänt förekommande. Det talades inte så mycket om korrupcion kring Moskvas borgmästare Lusjkov på 1990-talet. Men år 2000 blev hans hustru Jelena Baturina dollarmiljardär och Rysslands rikaste kvinna. Hon rankas som nummer 27 med en förmögenhet på 2,9 miljarder dollar i Forbes.

När han utsågs till president 2008 förklarade Dmitrij Med-

---

⁴ Forbes lista över de 100 rikaste ryska affärsmännen

vedev att ”kriget mot korruptionen” var hans prioritet. Under de två år som gått sedan dess har Ryssland dalat ytterligare i världsrankningen över korruptionen. Mutor grasserar ohämmat. Omfattningen av svågerpolitik och favorisering är utan motstycke sedan 1990-talet och förekommer mer eller mindre öppet i förvaltningen av statens egendom och medel.

Låtsaskriget mot korruptionen började med att en regel infördes där tjänstemän blev skyldiga att offentligt deklarerat sina inkomster och sin egendom. Men det är omöjligt att lita på vad ledarna för vårt land säger om sig själva.

Det faktum att vägbygget och underhållet av en stor del av landets infrastruktur mer eller mindre kollapsat har inte hindrat vårt lands ledare från att bygga och restaurera bostäder åt sig själva och sina nära och kära med medel ur den statliga budgeten. De har redan 13 utspridda här och var i landet. Kostnaden för alla dessa residens uppgår till åtskilliga miljarder dollar årligen.

Korruption har eroderat de största megaprojekten under Putins tid. Även Transneft erkände problem med korruption under bygget av en pipeline mellan östra Sibirien och Stilla havet.⁵ I mars 2010 bröt en stor skandal ut i det högre ledarskapet, vilket ledde till den biträdande regionministern Sergei Krugliks avgång, i samband med förskingring vid bygget för de olympiska spelen.⁶

Medan man käbblar om att kämpa mot ”oligarkernas revansch” har Ryssland sett en ny och mäktigare putinokrati

---

5 Rosbalt 2/7 2008

6 Kommersant 6/4 2010

berika sig ytterligare. Antalet miljardärer i Ryssland fördubblades under det besvärliga året 2009.

Detta kriminella system måste avskaffas

- Den offentliga förvaltningens inflytande och dess befogenheter måste radikalt minskas. Staten måste sluta tro att den har rätt att utöva icke-statliga funktioner, t ex i syfte att styra privata företag.
- Regler för offentligt anställda bör fastställas på alla nivåer. Detta behövs för att tjänstemän inte skall kunna vara inblandade i privata företag. En universell princip borde gälla politiker, att den som har tjänstgjort i åtta år därefter går i pension, utan möjlighet till en tredje period eller andra spetsfundigheter för att kunna hålla sig kvar vid makten, som att exempelvis övergå från att vara president till att bli premiärminister.
- Tjänstemän som ertappats med att ägna sig åt korruption skall avskedas permanent.
- Det behövs radikalt nya lagar för brottsbekämpning och en oberoende federal utredningstjänst där det inte finns plats för personer med länkar till korrupta individer eller organisationer.
- Det behövs strikt civil kontroll över regeringens handlande, avskaffande av censuren i de nationella tv-kanalerna och normala villkor för den politiska oppositionen. Folket skall fritt kunna diskutera sådana ämnen som korruption inom regering och myndigheter och kräva att åtal skall kunna väckas mot korrupta

tjänstemän.

- En viktig förutsättning i kampen mot korruption är att Rysslands domstolar är oberoende. Det finns ingen möjlighet att granska eller pröva korruptionen objektivt och straffa de skyldiga, så länge som domstolarna står under kontroll av den verkställande makten.

Landet tynar bort

Putinsk mytologi vill få det att framstå som att vi ser framgångar på det demografiska området, att födelsetalen ökar och så vidare. Parallellt med detta sprids en annan myt om att landet ”var på väg att dö ut på 1990-talet”. Låt oss titta på fakta. Den 1 januari 1992 var vi 148,5 miljoner människor, den 1 januari 2000 var vi 146,9 miljoner, en nedgång med 1,6 miljoner. Den 1 januari 2010 var Rysslands befolkning nere i 141,9 miljoner, vilket innebär en minskning med inte mindre än fem miljoner människor mellan 2000 och 2010!

Den bittra sanningen är alltså att Ryssland har förlorat 500 000 människor per år under det senaste decenniet, en takt som saknar motsvarighet ens under 1990-talet.

Det främsta skälet till att vår befolkning minskar är superdödlighet. Omkring 15 invånare per tusen dör varje år. I juli 2009 återfanns Ryssland på tolfte plats räknat från botten på den globala statistiken över dödligheten i befolkningen.⁷ Närmast på denna lista står Nigeria, Zimbabwe, Tchad och Somalia. Vi har nu haft afrikanska nivåer vad gäller dödlighet i vårt land under många år.

---

7 CIA World Factbook

När det gäller förväntad livslängd skiljer vi oss från våra grannar. Här är vi på plats 162 med en beräknad livslängd på 66 år, och halkar efter Papua Nya Guinea, Honduras, och även Irak. Den mest uppseendeväckande av RosStats siffror är den manliga medellivslängden: 61,4 år.

Rysslands födelsetal är mer eller mindre normala för ett europeiskt land: 11 födslar per tusen invånare. I fattigare länder kan en alltför hög ökning av födelsetalen – särskilt inom grupper med låga inkomster som uppmuntras att skaffa fler barn med en extra ersättning för nyfödda – få negativa konsekvenser. Det kan sänka den allmänna levnadsstandarden genom sämre vård för nyfödda, vilket leder till höga sjuktal. I april 2008 tvingades hälsominister Tatyana Golikova medge att ökade födelsetal har lett till ökad barnadödlighet i 48 av landets regioner.⁸

Problemet är superdödlighet. Den ryska regeringen bryr sig inte om sin befolkning. 1,6 miljoner barn föds varje år medan 2,1 miljoner personer dör.

Ryska dödlighetstal började stiga på 1970-talet under Brezjnev och fortsatte att göra det ända fram till mitten av 1990-talet. 1995 började dödligheten sjunka och föll 1998 till under två miljoner per år. Under Putin steg dock dödligheten igen och ökade för att nå en ny topp 2003, då 2,37 miljoner dödsfall registrerades. Talen har inte sjunkit under två miljoner sedan dess.

Rysslands exceptionellt höga dödlighet är resultatet av ett antal

---

8 I ett tal den 25 april 2008

orsaker. Nästan 60 procent av dödsfallen orsakas av hjärt-kärlsjukdomar, ytterligare 15 procent av cancer. Dödsfall på grund av fel i andningsorgan och matsmältningskanal står för ytterligare fyra procent vardera.

Ryssland skiljer ut sig vad gäller dödsfall på grund av yttre orsaker – 12,5 procent av alla dödsfall eller mer än 260 000 människor årligen. Det är ungefär dubbelt så många som i Kina eller Brasilien och 4–5 gånger fler än i västvärlden.

De viktigaste yttre orsakerna är mord, självmord och trafikolyckor. Den viktigaste förklaringen är dåliga individuella säkerhetsåtgärder, fel livsstil och dålig livskvalitet, samt den allmänt ohälsosamma situationen i landet. Ryssland rankas som nummer 19 i världen för sin mordfrekvens på 16,5 mord per 100 000 invånare och år, i nivå med Ecuador, Swaziland och Irak. I Europa är vi nummer ett och slog USA med bred marginal med sex mord per 100 000 på årsbasis.⁹

Självmord är ett ännu större problem. Över 41 000 personer begår självmord varje år i Ryssland. Det är dubbelt så många som i övriga Europa och tre gånger så många som i USA.

Superdödlighet orsakas också av hög sjuklighet bland befolkningen. Den främsta orsaken till dessa hälsoproblem är vår generellt osunda livsstil, en usel miljö och – mycket viktigt – en undermålig sjukvård. Dålig hälsa är fortfarande ett allvarligt problem som Putin inte förmådde anstränga sig för att förbättra under det senaste decenniet, trots de stora inkomster som staten ändå haft under perioden.

---

9 Global Burden of Armed Violence (2008)

Vad tycker då genomsnittsyssen om vad som har åstadkommit av Putin och Medvedev på detta område? En undersökning genomförd av Levada-centret om opinionen kring den nationella offentliga sjukvården fann följande (2008):

- 66 procent av ryssarna tror att de inte kommer att få en bra vård när de behöver den.
- 58 procent är inte nöjda med Rysslands offentliga sjukvård.

I själva verket visar statistiken att sjuktalet har ökat i Ryssland. De senaste siffrorna från RosStat går bara till 2007, men data visar en ökning på 50 procent från år 2 000 i hjärt- och kärlsjukdomar, Rysslands främsta dödsorsak, och en ökning på 17 procent för cancer.

Ryssland rankas mellan Marocko och Ecuador (plats 112 till 114) för sina utgifter för folkhälsa – 5,3 procent av BNP, jämfört med 9–11 procent för många västeuropeiska länder.¹⁰ 2009 års planerade budget för folkhälsa, kroppskultur och idrott uppgick till endast 325 miljarder rubel, medan brottsbekämpning och säkerhetstjänsterna tilldelades tusen miljarder – tre gånger så mycket!

Slutsats: statsapparaten, statliga företag och säkerhetstjänsterna är mycket viktigare för Putin än det ryska folkets hälsa.

Myndigheterna har försökt att komma undan med låga kostnader genom erbjudanden av engångskaraktär som det omtalade ”nationella projektet för hälsa” i stället för systematiska reformer för att skapa ett fungerande nationellt sjukförsäkringssystem.

---

10 World Health Statistics (2009)

Vid sidan av den dåliga kvaliteten på sjukvården är fylleri en annan viktig orsak till ryssarnas superdödlighet. Till och med myndigheterna medger att så är fallet: ”Enligt medicinsk statistik har 2,8 miljoner ryssar, två procent av den totala befolkningen, allvarliga alkoholproblem som påverkar deras hälsa.”¹¹

Världshälsoorganisationen anser att alkoholkonsumtion i mängder över åtta liter per person och år är den kritiska nivå över vilken dödligheten stiger. Rysslands konsumtion är mer än dubbla den nivån. Man har uppskattat att alkohol är orsaken till för tidig död för upp till 700 000 ryssar varje år.¹²

En av tre ryssar dör av alkoholrelaterade orsaker. Både officiella och inofficiella siffror bekräftar att alkoholkonsumtionen har ökat med cirka 25 procent under Putin. Ytterligare tiotusentals ryssar dör på grund av narkotikabruk.¹³

- Ryssland har 2–2,5 miljoner narkotikamissbrukare 18–39 år.
- Genomsnittsåldern vid dödsfall för narkomaner är 28 år.
- 80 000 nya ”rekryter” tillkommer till Rysslands ”armé” av missbrukare årligen.
- Ryssland har 5–8 gånger så många missbrukare som övriga EU-länder. Konsumtionen av tung narkotika är bland den högsta i världen.

I september 2009 publicerade FN:s narkotikakommission en rapport om afghanskt opium i vilken man noterade följande

---

11 G Onischenko: Om tillsynen av alkoholproduktionen (2009)

12 AV Nemtsov: Alkoholrelaterade dödsfall i Rysslands regioner (2003)

13 V Ivanov: tal vid Antinarkotikakommitténs möte den 26 juni 2009

fruktansvärda siffror om Ryssland: landet förbrukar årligen 75–80 ton afghanskt heroin, antalet missbrukare har ökat tiofaldigt under 2000-talet och 30 000 människor dör av narkotika varje år.

Denna negativa utveckling har dessutom fortsatt efter det att Putin 2002 inrättade ett särskilt organ för att bekämpa spridningen av narkotika, GosNarkoKontrol.

Ett annat allvarligt ryskt problem är rökning. Enligt Rysslands konsumentorganisation röker 65 procent av männen och 30 procent av kvinnorna. Av dessa började 80 respektive 50 procent röka i tonåren. Rökningen orsakar 90 procent av dödsfallen i lungcancer. En fjärdedel av rökarna dör i förtid och förkortar den förväntade livslängden med 10–15 år. Cigarettförsäljningen har ökat med 25 procent under de senaste tio åren. Situationen är radikalt sämre än under 1990-talet när konsumtionen var hälften av dagens.

Vad har Putin gjort för att bekämpa alkoholism, narkotikamissbruk, rökning? Ingenting. Lösningen är att utveckla medelklassen. Alkoholkonsumtionen i Ryssland är å ena sidan ett socialt fenomen, å andra sidan en tradition. Forskningen tyder på ett U-format beroende mellan mängden konsumerad alkohol och inkomster: de fattiga dricker mer (för att dränka sina sorger) och de rika dricker mer (konsumtion för njutning). På botten av U:et däremot finns medelklassen som konsumerar måttligt med alkohol och har en sundare livsstil.

Samtidigt med ett hälsosammare val av livsstil bör vi alltså stimulera och stödja medelklassen. För detta krävs en förändring av landets ekonomiska politik.

Den rådande befolkningsminskningen kommer att bli långvarig. Ryssland har nyligen förlorat en miljon friska människor per år och kommer att fortsätta att göra det i denna takt en tid framöver som en följd av hög dödlighet och en naturligt åldrande befolkning. Det motsvarar en minskning med 1,5 procent av BNP. Vilket minskar bidragen till budgeten och till pensionsfonder, något som i sin tur oundvikligen leder till problem med pensionsutbetalningar och som en följd därav ökade sociala spänningar. Kronisk avfolkning utgör därför ett verkligt hot mot landets ekonomiska utveckling och kommer med all sannolikhet att leda till försämrad levnadsstandard och hota vår territoriella integritet.

Myndigheterna kommer oundvikligen att tvingas införa en effektiv migrationspolitik för att fylla luckorna i den inhemska kvalificerade och okvalificerade arbetskraften, i syfte att bevara Ryssland som stat. I stället införde Putinregimen 2002 en repressiv migrationslag som å ena sidan ökade antalet illegala invandrare och å andra sidan reducerade inflödet av laglydiga och arbetsföra invandrare. Cirka åtta miljoner rysktalande medborgare i de postsovjetiska republikerna har strömmat in i landet under 1990-talet. Efter det att Putin kom till makten minskade denna tillströmning kraftigt. Denna stora nedgång är en av orsakerna till kollapsen i Rysslands befolkningssiffror.

Ekonomisk nedgång trots råvarureserven

I ett tal den 8 februari 2008 gjorde Putin stor sak av att BNP under hans tid hade ökat och att bara under ett år hade Ryssland lockat till sig 83 miljarder dollar i utländska investeringar.

Även då varnade vi för att den ekonomiska modell som byggts upp av Putin bara var en spekulativ bubbla som kunde brista när som helst. Och det var precis vad som hände sex månader senare; en massiv ekonomisk kris bröt ut, att jämföras med kollapsen av den sovjetiska ekonomin och den ekonomiska depressionen under perioden 1992–94.

Under 2009 minskade Rysslands BNP med 7,9 procent, vilket är ett rekord. 1998 års kollaps inträffade efter ett mindre fall, minus 5,3 procent.

Varför kollapsade Putinekonomin så snabbt? I sina försök att skylla över bristerna i den ekonomiska politiken försökte Putin lägga hela skulden för krisen på USA. Men det hjälper inte för att förklara varför nedgången i den ryska ekonomin var mycket värre än i de ledande västländerna eller för den delen något av de andra BRIC-länderna. Ryssland var det av 15 länder som drabbades hårdast av krisen.

Den förklaring som oftast förs fram är att under 2009 var Ryssland fortfarande mycket beroende av sin olje- och gasexport och av ett högt världsmarknadspris på olja. Detta är till stor del sant. Men hur kommer det sig i så fall att Saudiarabien, världens största oljeproducent vars ekonomi är än mer beroende av olja än Ryssland, inte alls har drabbats av något fall i BNP?

Nedgången i Ryssland var en av de kraftigaste även för republikerna i det tidigare Sovjetunionen. Men faktum är att åtta av dessa femton nådde ekonomisk tillväxt under 2009. Utöver Ryssland drabbades bara Ukraina, Armenien och Moldavien av minskande BNP.

Medan de ekonomiska trenderna pekar stadigt nedåt, behåller Ryssland en relativt hög inflation på nio procent per år. Vilken sorts ekonomiskt monster har Putin skapat som kan producera både djup depression och hög inflation samtidigt?

Alla dessa år har vi varit tvungna att lyssna på ändlöst tomt prat om behovet av att ”göra ekonomin mindre beroende av råvaror”. Och vad har hänt? 44 procent av den ryska exporten under 1999 utgjordes av råvaror. På senare tid har den siffran stigit uppåt två tredjedelar. Export av tillverkade varor och utrustning har sjunkit från elva procent till fem.

Medan Putin regerat har landet blivit ännu mer av en råvarureserv för världsekonomin än någonsin tidigare. Hans ”ekonomiska mirakel” byggde på tillströmningen av kortsiktiga, spekulativa pengar från utlandet. Detta ledde faktiskt till en hög ekonomisk tillväxttakt 2005–2008 då över 140 miljarder dollar flödade in i Ryssland. Men dessa pengar var framförallt lån. Så när krisen började, strömmade kapitalet ut ur Ryssland och ”miraklet” fick ett abrupt slut.

Tillväxtmodellen är skakig eftersom den inte grundas på investeringar för att modernisera produktionen, förbättra arbetskraftens produktivitet eller för att främja utvecklingen av små och medelstora företag. Ekonomier av denna typ kan endast växa om de får ständiga injektioner i form av billiga krediter från väst.

När vi ser tillbaka kan vi se att de största myterna om Putinekonomins framgång var rena lögner. Rysslands utvecklings-siffror sticker inte ut på något särskilt sätt i jämförelse med de övriga före detta sovjetrepublikerna. Det innebär att den

ekonomiska tillväxten under 2000-talet sannolikt var resultatet av att de postsovetiska länderna gjorde sig av med gamla ekonomiska modeller från sovjettiden.

Efter att ha fått en fantastisk gåva från himlen – exempelvis höga oljepriser – borde den ryska ekonomin ha vuxit betydligt snabbare. Exportpriserna för olja var tre gånger så höga under Putin som under Jeltsin. Med en sådan gynnsam utveckling borde vår ekonomi ha visat en tillväxt på 9–15 procent per år, som våra oljeexporterande grannar Kazakstan och Azerbajdzjan.

Det är inte heller Putin vi har att tacka för den ekonomiska tillväxt som trots allt uppstod. Allt han gjorde var att haka på de positiva trender som dykt upp innan han kom till makten. Den ekonomiska tillväxten ökade i Ryssland redan 1997 och sedan åter efter kollapsen 1999. Putin hade ingenting med detta att göra.

Om bara det senaste decenniet hade använts för att verkligen modernisera landet, för att göra långsiktiga investeringar i upprustning av industrin, för att bygga vägar och flygplatser, för att skapa en modern armé och ett modernt pensionssystem ... Vi kommer kanske aldrig mer att få en sådan chans. Smärtsamma förändringar, t ex en pensionsreform, kommer att bli mycket svårare att genomföra.

Strukturella reformer behövdes för modernisering. Men tvärtom exproprierades tillgångar, från Yukos till Sakhalin-2 till Euroset, samtidigt som mer och mer pengar lades på den växande statsapparaten. Putin började 2000-talet med ett budgetöverskott och slutade decenniet med ett växande under-

skott (5,9 procent av BNP 2009). Hur fyller man hålen? Putin har hittat ett svar: höj de sociala avgifterna och pensionsåldern. Ryssland gick också tillbaka till att låna pengar utomlands.

Samtidigt har paradoxalt nog skatterna för olje- och gassektorn sänkts. Under 2009 erbjöd Putin skattelättnader på över sex miljarder dollar till oljeindustrin och vägrade återigen att höja skatten för Gazprom, även om företaget betalar betydligt mindre i skatt än vad Rysslands oljebolag gör.

De åtgärder som man hävdade hade vidtagits av Putin i samband med krisen är motbudande i sin ensidighet. De visar helt klart att banksektorn och en liten krets av företag prioriterades för att ta emot den största delen av detta stöd. Staten gav miljarder dollar i ekonomiskt stöd till oligarker i stället för folket.

Katastrofer i Kaukasus

Utvecklingen i Kaukasus har spelat en viktig roll i att höja Putin till olympiska politiska höjder. Omedelbart efter att ha utsetts till premiärminister inledde Putin 1999 militära aktiviteter gentemot tjetjenska separatister och lovade med en minnesvärd formulering att ”slakta dem i deras uthus”.

Genom att rida på terroristvågen fick Putin stöd av ett stort antal människor och blev president våren 2000.

Under resten av decenniet har myten odlats om att Putin pacificerade Kaukasus och kuvade terroristerna. 2007 förklarade Putin att ”internationella terroristers aggression har kvävts i sin linda tack vare mod och enighet hos människorna i Ryssland.”

Dock är det precis tvärtom; från 2007 ökade antalet terror-
dåd kraftigt, var tolv gånger fler 2008, samt ökade med ytter-
ligare 50 procent under 2009. Lögnerna om att ha ”besegrat
terroristerna” är uppenbara för alla, faktum är att det under
2000, i början av Putins regeringstid, registrerades 135 ter-
rordåd. Under 2009–2010 registrerades 786, vilket motsva-
rar en sexfaldig ökning.

Explosionerna i Moskvas tunnelbana den 29 mars 2010
visade att Rysslands säkerhetstjänster inte bara är oförmögna
att stoppa terrorismen på landsbygden – de kan inte ens sätta
stopp för den några meter från sitt eget högkvarter.

Orsakerna till bristande professionalism och allmän hjälp-
löshet kommer från sättet att prioritera. Högsta prioritet är
att säkra Putins och hans närmaste grupps personliga makt.
Detta har till exempel lett till återkomsten av politiskt för-
tryck – titta på den nyetablerade och redan ökända ”Avdel-
ning E” för att bekämpa extremism, som används för att
spionera på och misskreditera oppositionsledare. En enorm
ökning har skett av antalet anställda i tjänsterna och kravall-
polisen Omon används för att skingra oppositionens möten
och demonstrationer.

Deras nästa prioritet är att ge skydd för företag, delta i raz-
zior, och engagera sig direkt i kommersiell verksamhet. Det
är uppenbart att terroristbekämpning inte alls är någon pri-
oritet, detta trots att kostnaderna i den federala budgeten för
säkerhet och brottsbekämpning har ökat mer än tiofalt, från
2,8 miljarder dollar i budgeten år 2000 till 31,3 miljarder
dollar 2009. Det totala antalet anställda i specialtjänsterna är
nu över två miljoner, dubbelt så många som antalet soldater

i det militära. Inte ens under sovjettiden fanns någon motsvarighet till detta.

En annan orsak till den slående ökningen av terrorismen i Ryssland är Putins felaktiga Kaukasuspolitik. Denna grundar sig på tanken att använda lojala och samtidigt korrumperade klaner för att styra de kaukasiska republikerna. Resultatet har varit nedslående, minst sagt. De kaukasiska republikerna är i praktiken områden där varken rysk lag eller den ryska författningen gäller, där giriga och korrupta grupperingar har obegränsad makt och deras lojalitet köps med medel från den federala budgeten.

Den ryska budgeten fördelar häpnadsväckande belopp – 4,5 till 6 miljarder dollar per år – till regimer som å ena sidan leder självständiga stater men å andra har visat sig oförmögna att säkerställa säkerheten inom sitt eget territorium eller in mot Ryssland.¹⁴

Så var står vi idag? Separatisternas mål har i huvudsak förverkligats och islamsk fundamentalism, understödd av hög arbetslöshet, fattigdom, total korruption och fullständig rättslöshet, är på uppgång i Kaukasus. För detta betalar rysarna under tiden åtskilliga miljarder dollar per år och offerar livet på oskyldiga civila på grund av terrorism.

Norra Kaukasus har blivit Rysslands Palestina. Putin har använt terroristernas handlingar för att stärka sin personliga makt och för att trampa på mänskliga fri- och rättigheter. Händelsen på Dubrovkateatern 2002 användes som en ursäkt för att stänga de oberoende tv-kanalerna NTV och TV6. Efter tragedin i skolan i Beslan 2004 avskaffade Putin

val av guvernörer och val av enstaka ledamöter till duman. Repressiva lagar stiftades för att göra det svårare för oppositionen.

Kära nån, vägarna!

Det dåliga tillståndet för våra vägar är en av Rysslands största huvudvärkar. Att byggandet av nya vägar minskade under de feta åren är en ren skandal. Kina har på bara 20 år byggt ett modernt vägnät: 1989 hade Kina endast 147 km motorväg, idag har man 60 000 km.

Vägbygnadsbranschen i Ryssland är på fallrepet. På det vilda 1990-talet invigdes i genomsnitt 600 mil ny väg per år. Sedan 2003 rör det sig inte om mer än 200–300 mil. Federala motorvägar har haft lägst tillväxt av alla.

Kvaliteten på Rysslands vägar är dessutom fruktansvärt dålig: två tredjedelar av de federala motorvägarna och 76 procent av övriga vägar uppfyller inte den officiella standarden. Av de så kallade federala motorvägarna har 92 procent endast två körfält och över hälften av dem har dålig vägbeläggning och dåligt vägunderlag. Antalet fordon på våra vägar har mer än fördubblats sedan mitten av 90-talet medan den totala väglängden faktiskt har minskat.

Dåliga vägar är en av de viktigaste faktorerna som bromsar utvecklingen i Ryssland på grund av högre transportkostnader och svårigheten att transportera varor och personer runt om i landet. Vägmyndigheten uppskattar att den otillräckliga utvecklingen av vägnätet årligen kostar nationen 550 till 600

miljarder rubel (1,5 procent av BNP) i förlorade intäkter.¹⁵

Kina har under de senaste åren lagt i genomsnitt 18 miljarder dollar per år på att modernisera vägsystemet. Ett sådant belopp skulle enkelt kunna avsättas i Rysslands frikostiga budget. Men Putin har föredragit att lägga pengarna på andra saker. Det är knappast förvånande att Kina utvecklas snabbare än dagens Ryssland.

Samtidigt och paradoxalt nog leder de pengar som anslagits till väguppbyggnad inte till något positivt: korruption inom statsförvaltningen innebär att en stor del av pengarna helt enkelt har stulits. Med tanke på aptiten hos vår vägmyndighets byråkrater och deras underleverantörer kommer det aldrig att finnas tillräckligt med pengar i hela Ryssland för att vi någonsin skall få ett tillfredsställande vägsystem.

2009 meddelade myndigheterna att som ett resultat av akuta budgetnedskärningar skulle utgifterna för vägunderhåll, reparationer och utveckling minskas med en fjärdedel, och med en ytterligare nedskärning 2010. Finansiellt är vägbyggandet i ett tillstånd av kollaps.

Tio år är länge nog för att kunna se om en politiker kan lösa ett problem. Det är helt uppenbart att Putin, trots de extra oförutsedda oljeinkomsterna, har misslyckats fullständigt i frågan om Rysslands vägar.

Den skriande ojämlikhetens land

Total ojämlikhet och de djupaste klyftor i samhället och

---

¹⁵ Se Centrala begrepp för ett reformerat vägsystem i Ryska federationen, RosAvtoDor

mellan regionerna kännetecknar Putins Ryssland.

Social ojämlikhet står först och främst bland dessa. Den ekonomiska tillväxten har åtföljts av ökade sociala klyftor. I mitten av 90-talet var inkomstdifferenskoefficienten 12–13, d v s den genomsnittliga inkomsten för den rikaste tiondelen av befolkningen var 12–13 gånger så stor som den fattigaste tiondelens. 2008 var klyftan nära 17, en ökning med över 20 procent.

Ingen större inkomstdifferenskoefficient har någonsin registrerats i Rysslands moderna historia. Skillnader i denna storleksordning kännetecknar inte utvecklade länder, utan är snarare något man ser i tredje världens länder.

Ojämlikheten mellan regionerna har inte heller minskat. Lönestatistik för Ryssland visar att det finns ett tjugotal regioner där den genomsnittliga lönen är lika med eller över medelvärdet för Ryssland som helhet. Förutom Moskva och Sankt Petersburg, handlar det generellt om olje- och gasrika regioner. I resterande sextiofem regioner är de genomsnittliga lönerna under rikssnittet.

Samtidigt har Putins Ryssland slagit alla tidigare rekord för tillväxt i antal miljardärer. 1999–2000 innehöll Forbes internationella lista inte en enda rysk miljardär. 2010 hade tidningen Finans räknat ut att Ryssland hade 62 personer med en förmögenhet på över en miljard dollar. Det är endast i de delar av Ryssland som har tillgång till inkomster från export av råvaror som människor kan ha en levnadsstandard på samma nivå som människor i EU. Resten av landet lever i nivå med människorna i Mexiko.

Vår statiska-monolitiska ekonomi, byggd kring utnyttjandet av vårt lands naturtillgångar, är den främsta orsaken till dessa sociala och regionala klyftor. Mindre företag som inte har naturliga kopplingar till naturresurser i regioner som saknar dessa, kan helt enkelt inte växa tillräckligt på grund av höga hinder som satts upp av tjänstemän och monopolen som de tillhör, på grund av beskattningskriget mot dem, på grund av den stora risken att företag blir stulna från ägarna och på grund av dålig infrastruktur.

Ännu en anledning är resultatet av förändringar i fördelningen av den federala budgeten. Under 2000 var fördelningen ungefär 50/50 mellan centrum och regionerna. Idag är andelen 65/35. Bidrag som tidigare gått till regionerna går numera till löner för statliga tjänstemän.

Regionerna måste öppnas för investeringar, för att utveckla små och medelstora företag, för att engagera allt fler människor i dessa företag. Det är det enda sätt på vilket ett stort antal ryssar någonsin kommer att kunna bli rika. Under Putins tid har dock antalet små företag i Ryssland nästan inte ökat alls. Små företag sysselsätter elva miljoner människor – endast 16 procent av den totala arbetskraften. Bidraget från små företag till landets BNP är ungefär oförändrat, 13–15 procent.

Om vi vill ha ett land med en rättvisare ekonomi och sociala system måste vi först avveckla den kriminella, statliga monopolkapitalismen.

Pensionssystemets sammanbrott

Ett av de största misslyckandena är röran kring pensionsreformen. När han kom till makten lovade Putin att ge landet ett modernt pensionssystem som skulle garantera de äldre en anständig inkomst och samtidigt inte utgöra en alltför stor börda för budgeten.

Detta hade varit möjligt – om landet gått över till ett fonderat pensionssystem enligt vilket pensionerna inte betalas med bidrag från anställda idag och den allmänna budgeten, utan från ackumulerade avgifter och den avkastning som härrör från investerade medel.

Pensionsreformen har varit en katastrof. Trots de oväntade inkomsterna från oljan har pensionerna legat kvar under nivån för officiellt existensminimum. Systemet håller på att spricka i sömmarna.

2010 nådde underskottet tre procent av BNP. Kostnaderna för pensioner är en av de största utgifterna i Rysslands federala budget idag. En höjning av de sociala avgifterna på företagen innebär att Ryssland kommer att få bland de högsta lönekostnaderna i världen.

För att ta itu med underskottet i pensionsfonderna diskuterades 2010 möjligheten att höja pensionsåldern. Tanken att öka medellivslängden var något som ignorerades.

Det nuvarande systemet (enligt vilket bidrag från dem som har arbete går till att betala pensioner till dem som är pensionerade) innebär att det helt enkelt är omöjligt med pensioner på en anständig nivå. Detta kan endast uppnås när

förhållandet mellan yrkesverksamma och pensionärer uppgår till omkring 3:1. I Ryssland i dag är förhållandet 1,7:1 och kommer att sjunka till 1:1 runt 2020–2030 eftersom befolkningen ofrånkomligt åldras.

Situationen skulle kunna räddas genom en snabb och effektiv övergång till ett pensionssparande. Dessa system finns i alla utvecklade länder i väst; i Schweiz uppgår fondens ackumulerade medel till 122 procent av BNP; i Nederländerna till 130, i Storbritannien till över 70. I Ryssland uppgår ackumulerade pensionsfonder till endast två procent av BNP.

Skapandet av ett system för sparande resulterade här i ett totalt misslyckande och drunknade i ett hav av tomma ord och sabotage. Under 2009 ägnade sig myndigheterna åt rena bedrägerier i sina försök att fylla fonden: ett program för statsstöd av pensionssparande tillkännagavs under vilket personer som bidragit med tusen rubel av lönen till pensionsfonden skulle få ytterligare lika mycket av staten (med ett högsta belopp på 12 000 rubel per år). För den oinvigde lät detta ganska bra.

Dock; hade de tusen rubel som den anställde bidrog med i stället varit insatta på ett bankkonto skulle pengarna ha vuxit dubbelt så mycket som i detta ”statliga medfinansieringssystem”.¹⁶ De som anslöt sig till systemet förlorade helt enkelt hundratusentals rubel. Pensionsfondens tidigare chef har anklagats för att ha orsakat förluster på mer än 43 miljoner rubel och en rad gripanden på grund av korrupsionsanklagel-

---

16 För en detaljerad beskrivning av bedrägligheten i detta system, se en artikel i Vedomosti 11/6 2009

ser har gjorts i regionala avdelningar.

Megaprojekt för miljarder

Pensionssystemets underskott, vägarnas förfall och en skriande fattigdom gör att Putins megamiljonprojekt framstår som allt mer obscena: vinter-OS i Sotji 2014, North Stream, South Stream, Altaj-ledningen och Apec-toppmötet 2012 i Vladivostok.

Nikita Chrusjtjov är ihågkommen som kommunistpartiets generalsekreterare som försökte odla majs runt Murmansk, i Sibirien och Fjärran Östern. Detta gav honom smeknamnet ”Cornflakes Nick”.

Ryssland är ett land med vinter. Det krävs en del letande för att hitta platser i Ryssland som aldrig ser snö eller is. Putin hittade dock en sådan – den subtropiska semesterorten Sotji. Sedan beslutade han att ett vinter-OS skall hållas där. Man undrar vilket smeknamn ryssarna kommer att hitta på åt honom? ”Summer-Snow Vlad”?

Dessa olympiska vinterspel kommer att dröja kvar länge i folks minne. Den första euforin då IOK hade valt Sotji för de olympiska spelen ersattes snabbt med allmän bestörtning och stor sorg hos många av stadens invånare, eftersom stadens existens som semesterort plötsligt blev osäker, liksom ett framtida liv där för tusentals medborgare.

– Utgifterna för de olympiska spelen kommer att överstiga 15 miljarder dollar. Mer än hälften kommer att tas från den federala budgeten. För jämförelsens skull kostade OS i Vancouver två miljarder dollar, spelen i Salt Lake City och

Turin ungefär lika mycket. Nästan hälften av den totala kostnaden kommer att gå till byggandet av en motorväg från flygplatsen till Krasnaja Poljana – till en kostnad av 150 miljoner dollar per kilometer!

– De flesta av de olympiska evenemangen kommer att äga rum i låglandet, inte långt från Svarta havet, där sex ispalats med tillhörande infrastruktur skall byggas. Det kräver att över 4 000 personer från 400 småhus och 32 flerbostadshus vräks. Att flytta dessa människor har förvandlats till en mar-dröm: nya bostäder byggdes för dem i byn Nekrasovka med hjälp av billigt och giftigt byggmaterial i PVC. Kostnaden för dessa nya bostäder var cirka en miljon dollar vardera.

– De olympiska arenorna kommer att ha plats för 200 000 åskådare. Sotjis totala befolkning uppgår till 400 000. Lokalerna kommer aldrig att fyllas igen efter att två veckors OS är avslutade. Sotjis enda arena i dag har tio tusen sittplatser och har bara varit fylld två gånger under 40 år.

Putins idé att tre av de sex arenorna avvecklas och flyttas efter spelen löser ingenting. Sotji har ingen tradition av att spela ishockey, av skridskoåkning eller skidåkning. Som ett resultat av det kommer lokaler som verkligen skulle behövas i centrala Ryssland att stå oönskade och oanvända i Sotji, lämnas att sönderfalla eller omvandlas till loppmarknader. Att underhålla ispalats och andra vinterevenemangsarenor på en plats så varm som Sotji kommer att bli mycket dyrt.

– Sotji som stad lider brist på energi. Den kräver för närvarande cirka 300 megawatt. De olympiska arenorna kommer att förbruka upp till 600 megawatt, dubbelt så mycket som

staden. Vem skall betala för detta, särskilt när OS är över? Sotjis och Kubanregionens budget kan inte ens täcka kostnaderna för upprätthållandet av dessa arenor. De federala myndigheterna kommer att glömma arenorna så snart spelen är över. Vi kommer med all säkerhet att få bevittna skapandet av ett sant och varaktigt minnesmärke över Putins egensinne och slöseri.

– De olympiska förberedelserna pågår med stor likgiltighet för miljön. Den nya motorvägen dras genom ett unikt naturreservat och kommer att leda till utrotning av vissa unika trädarter och förstörelse av den vänstra stranden av floden Mzymti. Komplex geologi har inneburit svårigheter att bygga tunnlar och att lägga ut själva vägbanan. Nedfallande stenar från bergen har hela tiden försvårat byggandet. Naturen själv kämpar mot detta meningslösa och destruktiva projekt; i december 2009 svepte en storm bort den godshamn som just hade byggts, floden översvämmades och slukade ett antal byggmaskiner.

– Inflödet av gästarbetare, outsägliga mängder med utrustning och miljontals ton med inkommande material gör situationen ännu värre för stadens redan överbelastade transportsystem, som består av föga annat än en huvudgata längs kusten. Kollapsen för transportsystemet, trängsel och dålig ekologi håller semesterfirare borta från Sotji, berövar staden dess enda inkomstkälla och möjligheten för folk från andra delar av Ryssland att tillbringa sommaren på en av de populäraste semesterorterna.

Myndigheterna föredrar att tuga när frågan kommer upp om vad som händer med arenorna i efterhand, vad som skall

göras för de människor som vräkts och varför miljön och Rysslands sista sommarsemesterort förstörs för de olympiska spelens skull. Men det kommer en dag när man måste svara på vad som gjordes.

Ledningar som svarta hål

Under mer än tio års styre har Putin försökt få oss att tro att byggandet av gränsöverskridande rörledningar är en fråga av strategisk och geopolitisk betydelse. Den officiella propagandan vill få det till att de nya ledningarna kommer att göra Ryssland ännu mäktigare och Europa och Kina än mer beroende av våra kolväten.

Men alla tre gasledningarna – North Stream, South Stream, Altaj – är synnerligen äventyrliga projekt. Först och främst därför att Gazproms produktion har stagnerat de senaste åtta åren (2001–2008) vid 540–550 miljarder kubikmeter per år och faktiskt föll kraftigt 2009 till under 500 miljarder kbm.

Det enda stora nya gasfältet är Zapolyarное. Gamla gasfält när snart slutet av sin livslängd. Förseningar fördröjer öppnandet av nya. Inte nog med pengar investeras för att något konkret skall hända i närtid.

Situationen är därför den att gasledningar byggs även när det inte finns någon gas att fylla dem med, vare sig nu eller inom överskådlig tid. Det är fullt möjligt att delar av ledningarna kommer att lämnas att rosta, till en kostnad motsvarande miljarder dollar, tomma på gas, utan att man får någon avkastning på de pengar som investerats.

Ett annat problem är att Gazprom har ekonomiska svårig-

heter. En ineffektiv företagsledning kombinerat med Putins inkompetenta inblandning i företagets verksamhet har lett till att företaget nu har en omfattande skuldsättning på omkring 50 miljarder dollar, motsvarande ett års omsättning. Att avsätta medel till onödiga gasledningar förvärrar bara Gazproms ekonomiska tillstånd ytterligare.

Att dra gasledningen förbi Vitryssland är inte bara extremt dyrt utan helt meningslöst. Gazprom äger redan hälften av Vitrysslands gastransportsystem och därför är den politiska risken relativt liten i samband med transitering av gasen.

Gastransportprojekt innebär enorma kostnadsrisker. Altaj-ledningen till Kina är ett särskilt tydligt exempel. Kineserna har aldrig betalat europeiska priser för sin gas. Konkurrenskraften i den kinesiska ekonomin härrör inte bara från billig arbetskraft utan också från billig energi, huvudsakligen från kol. Att Kina skulle betala mer än 200 dollar per tusen kbm är helt enkelt inte trovärdigt. Men på denna prisnivå kommer Altaj-ledningen aldrig att bli lönsam.¹⁷

Att transportera gas till Europa innebär också ekonomiska risker. Tre av dessa är särskilt viktiga:

- 1) I Europa handlas mer och mer gas på spotmarknaden, till priser som avsevärt lägre än Gazproms långsiktiga kontrakt. Om Gazprom försöker insistera på långa kontrakt till höga priser riskerar man att förlora den europeiska marknaden.
- 2) Billig skiffergas, som nu produceras i USA, har drivit ner

---

¹⁷ Gazprom har brist på gas och måste köpa den från Turkmenistan för 250–300 dollar per tusen kbm.

priset på gas kraftigt där och förr eller senare kommer samma sak att hända i Europa. Stora fyndigheter av skiffergas i Polen innebär att gaspriserna oundvikligen kommer att sjunka i Europa.

3) Gaskonsumtionen är på väg ner på grund av att nya energibesparande tekniker successivt introduceras.

I den situationen föreslår Putin att 50 miljarder dollar investeras i gasledning, trots att det inte finns tillräckligt med gas till dem. För det andra löses inte problemet med transitering genom grannländer. För det tredje förvärras Gazproms redan allvarliga ekonomiska problem. För det fjärde är det långt ifrån troligt att investeringarna blir lönsamma.

Varför ett så dyrt toppmöte?

Ett möte mellan Apec-länderna är planerat i Vladivostok 2012. Att ett prestigefyllt evenemang av detta slag bör äga rum i Ryssland kan förefalla vara en bra sak. Om det inte fanns ett ”men” ...

Enligt finansministeriet har kostnaderna för att förbereda detta toppmöte nått astronomiska 284 miljarder rubel, varav 202 miljarder kommer att betalas via den federala budgeten. Resten av pengarna kommer från Primorje-regionen där Vladivostok är huvudstad, samt privata investerare.

Budgeten för detta toppmöte är större än Rysslands årliga utgifter för vägar. Den är också fyra gånger större än Primorje-regionens årliga budget.

Hur kommer det sig att ett toppmöte kan kosta nästan tio

miljarder dollar eller fem gånger så mycket som OS i Vancouver? Svaret är att Putin har bestämt att toppmötet skall hållas på Russky Island, som helt saknar infrastruktur. Man behöver därmed bygga broar, kraftverk, hotell med mera. Detta gör man när Vladivostok självt skulle behöva en uppgradering av en förfallen infrastruktur, dåliga vägar, dåligt fungerande vatten- och avloppssystem, nedslitna bostäder.

Två broar till ön kommer att byggas över Zolotoi Rog-bukten och Vostochny Bosfor-sundet. Bara dessa kommer att kosta över två miljarder dollar trots att de sammanlagt inte blir mer än tre kilometer långa.

Det kommande toppmötet har dessutom blivit ett stort problem för medborgarna i Vladivostok och för regionen som helhet. De regionala myndigheterna har varit tvungna att skära ner på sociala program, löneökningar för lärare, skolmältider, bostadsprojekt för unga familjer och annat för att finansiera den dyra satsningen. Det är uppenbart för alla att de som vinner mest på projekt som dessa är byråkratin och de affärsmän som är inblandade och som får en chans att vinna feta statliga kontrakt. Det finns inget annat skäl till att stora byggprojekt för regeringen alltid medför stratosfäriska priser.

De projekt som beskrivs ovan kommer att kosta ungefär 75 miljarder dollar. Men det finns fler: till exempel en hastigt byggd oljeledning från västra Sibirien till Stilla havet för miljarder. På bara några månader drabbades den av tre olyckor och har läckt hundratals ton olja. Projektet kommer aldrig att betala sig och skadorna på miljön är oöverskådliga.

Den omdiskuterade vetenskapsstaden Skolkovo är ännu en affär. Det är en lantlig plats som föredras av oligarker som äger mark där. Fastighetspriserna börjar på 15 000 dollar per kvadratmeter. Hur många ingenjörer, programmerare och IT-chefer kommer att ha råd att leva och bo i Rysslands dyraste fastigheter? Hur många små och medelstora företag?

Vad Medvedev har åstadkommit

Vi har ofta fått frågan varför vi skriver om resultatet av Putins styre och inte säger något om vad Medvedev har åstadkommit under sina år som president. Det finns tre saker att nämna:

1. Konstitutionen ändrades för att öka presidentens mandatperiod från fyra till sex år.

Eftersom våra presidenter brukar klara att få två mandatperioder i Kreml betyder detta att vi kan förvänta oss tolv års styre av en och samma person. Detta kommer naturligtvis att leda till ökad korruption och ytterligare stagnation.

2. Erkännandet av Sydossetiens och Abchaziens självständighet.

Detta var ett stort misstag, eftersom det sporrar separatistiska känslor inom Ryssland, till nackdel för landets enhet. Man kan inte annat än slås av det faktum att antalet terroristdåd steg kraftigt efter erkännandet – 50 procent fler sådana registrerades under 2009 jämfört med året innan. Våra inhemska separatister inspirerades; om abchazierna och osseterna får en sådan behandling, varför skulle inte fler också få det?

3. Gasen och överenskommelsen kring Svartahavsflottan.

Enligt denna överenskommelse kommer Ryssland att betala den frikostiga summan av fyra miljarder dollar per år för att hyra marinbasen i Sevastopol av Ukraina, som får betalt genom billigare gas. Det är inte Gazprom som förlorar på detta utan den ryska statsbudgeten; monopolisten Gazprom kompenseras genom att befrias från exportskatt på leveranserna. Det motsvarar en förlust på 40 miljarder dollar för den ryska statskassan över tio år och kommer ofelbart att leda till högre skatter för vanliga ryssar, medan gaspriserna sjunker i Ukraina.

Det skall inte förnekas att vissa kosmetiska förändringar gjordes bland höjdarna i det federala fängsväsendet sedan Sergej Magnitsky avlidit i fängsligt förvar.¹⁸ Vissa generaler i försvarsministeriet och inrikesministeriet sparkades. Sammantaget kan dessa förändringar inte anses vara av särskilt stor betydelse.

Mannen vars jobb det är att försvara konstitutionen har inte på något sätt återupprättat de medborgerliga och politiska rättigheter som Putin avskaffade. Politisk opposition i Ryssland har reducerats till noll. Censuren är mer än hård. Valen har blivit en fars. Medvedevs pladdrande om modernisering och innovation eller om att skapa ett andra Silicon Valley i Skolkovo är helt verklighetsfrämmande.

Slutsatser – Tio år av Putinstyre har medfört att:

---

¹⁸ En advokat som hade börjat undersöka en stor myndighetsskandal. (övers anm)

1. Korruptionen är på en katastrofal nivå. Rysslands siffror är jämförbara med de värsta afrikanska länderna och landet ligger på plats 146 i Transparency Internationals ranking.
2. Ryssland förlorar cirka 500 000 medborgare varje år som en följd av befolkningens alltför låga medellivslängd och dess superdödlighet, som beror på alkoholism och dålig hälsa.
3. Beroendet av råvaror har ökat. 2000 utgjorde de 44 procent av exporten. Tio år senare står råvaror för 65 procent av den totala exporten.
4. Vägnätet faller sönder. Omfattande korruption inom vägbyggnadsbranschen har under det senaste decenniet resulterat i en minskning med 50 procent vad gäller nya vägar som tas i drift.
5. Terrorådalen har sexdubblats. Beroendet av Kaukasus korrumperade klaner har i alla avseenden lett till en total förlust av kontrollen över de norra kaukasiska republikerna, medan de federala myndigheterna samtidigt subventionerar dessa klaner med fem–sex miljarder dollar om året.
6. De sociala klyftorna inom landet har ökat. Antalet miljardärer i landet fördubblades under krisåret 2009, ett år då 18,5 miljoner medborgare kom att leva under fattigdomsgränsen, arbetslösheten var nio procent och de offentliganställdas löner frystes.
7. Tvivelaktiga affärsprojekt i mångmiljardklassen dras igång trots ett stort statligt budgetunderskott och skriande fattigdom.

8. Pensionssystemet är bankrutt. Dess underskott är nu mer än tusen miljarder rubel. Med en åldrande befolkning och en minskning av antalet sysselsatta är framtidsutsikterna extremt dåliga.

Denna rapport har inte tagit upp flera andra minst lika viktiga frågor: brottslighet, bostäder till överkomliga priser, tillståndet för de väpnade styrkorna, miljön. Situationen inom dessa områden är också bedrövlig.

Svaret på frågan ”vad betyder putinism?” är tydligt. Det innebär korruption, censur, råvaruberoende, social ojämlikhet och avfolkning av landet. ”Avputinisering” är Rysslands enda väg ur denna återvändsgränd.

20 ÅR MED PUTIN

Den 26 mars 2000 valdes Vladimir Putin för första gången till Rysslands president. 20 år senare har mycket hunnit hända. Ryssland har successivt ökat sin militära närvaro i det postsovjetiska området. Krim är illegalt annekterat och Ukraina i krig med rysk-stödda separatister. Georgien attackerades 2008 och betydande delar av landets territorium är fortsatt under rysk kontroll. I Syrien agerar ryska förband i ett brutalt inbördeskrig mot landets befolkning. Samtidigt bedriver den korrupta regimen intensiva desinformationskampanjer och påverkansoperationer mot det globala samfundet.

2011 gav Frivärld ut skriften ”Tio år med Putin” av de ryska demokratikämparna Boris Nemtsov och Vladimir Milov. Boris Nemtsov var en av de mest framträdande regimkritikerna i Ryssland. Den 27 februari 2015 sköts han till döds på öppen gata i närheten av Kreml.

För att uppmärksamma Vladimir Putins tjugoåriga maktinnehav och samtidigt hedra **Boris Nemtsovs** minne lanserar Frivärld denna omarbetade utgåva av hans och **Vladimir Milovs** skrift. I *20 år med Putin* finns kompletterande reflektioner om vad Putins maktinnehav inneburit och kan komma att innebära framöver från **Gunnar Hökmark, Stig Fredrikson, Anders Åslund, och Katarina Tracz.**